

Вие сте на потег, господа банкари

Кога пред неколку години во Прага присуствував на предавањето на Џозеф Штиглиц, еден од тројцата годинашни добитници на Нобеловата награда за економија, тој својата тема за несовршените информации на пазарот ја започна со искуството на некој негов пријател од продажбата на имот. Не знаејќи како се движат цените на недвижности во тој регион на САД тој одредил цена која после се покажало дека е за 20% повисока од нормалната пазарна цена во таа област. Со таа цена, тој несвесно ги елиминирал сериозните и чесни купувачи, а единствените кои покажале интерес за имотот по нереалната цена биле сомителни лица кои воопшто немале намера да платат, туку со некоја ујдурма да му го лапнат имотот. Со овој пример, господинот Штиглиц на сликовит начин го објасни проблемот на “спротивна селекција” кога продавачот со лоша проценка на пазарните услови ги елиминира квалитетните клиенти, а ги привлекува оние кои во никој случај не ги посакува.

Токму проблемот на “спротивна селекција” е долго време присутен во македонскиот банкарски систем и е главниот виновник за високото ниво на “лоши кредити” во портфолијата на македонските банки. Веќе шест години, и покрај тоа што просечната годишна инфлација во Македонија е околу 2.5%, просечните активни каматни стапки не се симнуваат под 20% со што македонскиот банкарски систем остварува највисоки реални активни каматни стапки во Европа. Каматните маргини на македонските банки изнесуваат околу 8% што е четири пати повеќе од нормалната каматна маржа во земјите од ЕУ. Со ваквата каматна политика банките ги одвраќаат добрите компании кои се принудени да ги редуцираат своите инвестициони планови, а ги привлекуваат оние со ризични проекти и оние кои го земаат кредитот без намера да го вратат. Високите каматни стапки ги принудуваат компаниите да бараат алтернативни начини на финансирање на своето производство. Па така, компаниите контролирани од странство се потпираат на своите компании мајки кои имаат пристап до евтини кредити на меѓународниот финансиски пазар. За разлика од нив, националните компании ги финансираат своите проекти преку ненавремено плаќање на обврските кон добавувачите, работниците и државата, кои постојано растат достигнувајќи до 600 милиони евра во текот на оваа година. На тој начин, неликвидноста се шири низ целата економија и го затвора “волшебниот должнички круг” генериран од неефикасниот реален сектор и високите каматни стапки.

Досега, ваквата состојба се објаснуваше со непреструктурираноста на банкарскиот сектор, ниското штедење, неефикасната законска регулатива за заштита на доверителот и бавноста на судските постапки за наплата на побарувањата. Меѓутоа, во претходните две години во неколку македонски банки влегоа странски директни инвестиции, беа

изменети или донесени законите за договорна хипотека, извршна постапка и за фондот за осигурување на депозити, а штедењето на населението започна да расте. Се проценува дека воведувањето на еврото ќе насочи околу 500 милиони евра од “под перници” кон банкарскиот сектор. Иако, голем дел од нив веднаш по замената повторно ќе бидат повлечени од банките, реално е да се очекува дека еден дел трајно ќе го зголеми банкарскиот потенцијал. Ако само една петина од таа сума остане во банките, тоа ќе значи зголемување на депозитите на населението за 50%. Тоа е пристоен потенцијал кој со монетарната мултипликација може неколкукратно да се зголеми. Меѓутоа, дали тоа ќе се случи зависи единствено од банките. Во основа, можат да се изработат две сценарија за респонзивноста на банките кон зголеменото девизно штедење.

Според првото, конзервативно сценарио, банките најголем дел од зголеменото штедење ќе го депонираат во странски банки минимизирајќи ги ризикот и профитот, а каматните стапки нема да претрпат значителна промена. На тој начин, ефектот од зголеменото штедење на населението нема да биде пренесен врз економијата.

Според второто сценарио банките ќе извршат сегментирање на финансискиот пазар. Зголеменото штедење може да се пласира со исклучително ниски каматни стапки, не повисоки од 10% кај компаниите контролирани од странство. Вклучувањето на овие компании во банкарското портфолио ќе доведе до редуцирање на процентот на ризично пондерираната банкарска актива и ќе значи почеток на разбивањето на “волшебниот должнички круг”. Набрзо, ќе може да се изврши поголемо намалување на каматните стапки и за сегментот на успешни национални компании, а сето тоа ќе доведе до експанзија на кредитите на приватниот сектор со истовремено натамошно намалување на процентот на ризично пондерираните пласмани. Иако, на краток рок ќе дојде до пад на профитабилноста на банките, за две до три години тоа ќе се компензира со поголемиот обем на кредитна активност.

Токму намалената профитабилност што неминовно ќе се појави во почетниот период на примената на стратегијата на сегментирање на пазарот, може да ги одврати банките од прифаќање на второто сценарио. Меѓутоа, моменталните случувања во банкарскиот сектор во Бугарија се добар пример за она што може да им се случи и на македонските банки. Во банкарскиот систем на Бугарија, каде што исто како и во Македонија, преку приватизацијата влегоа неколку грчки и турски банки, активните каматни стапки изнесуваат околу 12% во последните три години. Значителната разлика меѓу каматните стапки во Бугарија и каматните стапки во ЕУ и САД, беше доволна провокација за моќната Сити бенк неодамна да отвори своја филијала во Бугарија. Во својата стратегија, Сити бенк ги таргетираше мултинационалните компании кои работат во Бугарија нудејќи им кредитирање со каматни стапки од 7% до 8%. На тој начин, Сити бенк ја презема клиентелата со највисок кредитен рејтинг. За да биде перспективата за

домашните бугарски банки поцрна, и најголемата австриска банка се подготвува наскоро да отвори своја филијала во Бугарија. Многу е веројатно дека со истата стратегија таа ќе го таргетира пазарот на успешни бугарски компании со што домашните банки ќе бидат истиснати од пазарот на компании со висок кредитен рејтинг.

Се поголемото присуство на мултинационални компании во Македонија и високата разлика помеѓу каматните стапки во Македонија и ЕУ, дополнети со стабилизирањето на безбедносната состојба во Македонија, ќе бидат доволно добра провокација за слични случувања во македонскиот банкарски сектор во блиска иднина. Па господа банкери, вие сте на потег.

